

АНДИЖОН ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХОНОБОД ТУРИСТИК РЕКРЕАЦИОН ЗОНАСИНИНГ ЎРНИ

Юсуфжон Исмоилович Аҳмадалиев

Фарғона давлат университети география кафедраси профессори, г.ф.д.

Муроджон Насириллохон ўғли Мусаев

Фарғона давлат университети география кафедраси магистранти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола Андижон вилоятининг Хонобод рекреацион туристик зонасида туризм ва рекреацияни ривожлантириш масалаларига қаратилган. Шунингдек, Хонобод рекреацион туристик зонасини истиқболда ривожлантиришнинг асосий йўналишлари белгилаб берилган

Калит сўзлар: туризм, саёҳ, зиёратгоҳ, рекреация, туристик -рекреацион зона.

КИРИШ

Республикаси Президентининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисидаги Фармонининг 35-мақсадида туризмни ривожлантириш бўйича қуйидаги мақсадлар илгари сурилган. Жумладан, “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қилинг” дастури доирасида маҳаллий сайёҳлар сонини 12 миллион нафардан ошириш ҳамда республикага ташриф буюрадиган хорижий туристлар сонини 9 миллион нафарга етказиш вазифалари қўйилган [1]. Бу вазифаларни бажаришда туризмни ривожлантиришнинг географик жиҳатларини ўрганиш муҳим амалий аҳамият касб этади. Шунингдек, Ўзбекистон Президентининг 2017 йил 16 августдаги қарори билан Ўзбекистонга саёҳат қилишни енгиллаштириш, туризм инфратузилмаларини ривожлантириш ва янги туризм объектларини ташкил этишга қаратилган “2018–2019 йилларда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича биринчи навбатдаги чора-тадбирлар дастури” тасдиқланди. Бир ой муддат ичида фуқароларига 2018 йилнинг 1 январидан виза тартибини соддалаштириш таклиф этилаётган мамлакатлар ҳамда фуқароларига махсус зиёрат туризми дастурлари таклиф этиладиган давлатлар рўйхати шакллантирилади [2].

АДАБИЁТЛАР ТАХЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Рекреация ва туризмни географик жиҳатдан ўрганиш ва ривожлантиришнинг илмий услубий асослари Н.Робинсон, S.Williams, С.М.Налл, S.J.Page, Robert W.Wyllie, R.W.Butler, В.С.Преображенский, Н.С.Мироненко, С.Р.Ердавлетов, Л.Ю.Мажар, Н.В.Шабалина ва бошқа олимларнинг тадқиқотларида кенг ёритилган. Айни вақтда, республикамизда ҳам рекреация ва туризмнинг айрим муаммолари бўйича А.С.Солиев, А.Н.Нигматов, Н.Тўхлиев, Ф.Комилова, Ю.И.Аҳмадалиев, М.Р.Усмонов, О.И.Абдуғаниев каби тадқиқотчилар шуғулланишган [5, 15, 18, 19, 20].

Бундан ташқари, Н.Шамуратова, Б.Х.Камолов, Ш.Т.Якубжонова, Ш.Ф.Шомуродова, М.М.Махмудов, А.Р.Матназаров, Ш.А.Холмуродов, Ў.Б.Бадалов каби тадқиқотчилар томонидан рекреация ва туризм масалалари бўйича ҳудудларни тадқиқ этиш, етакчи йўналишларини янада ривожлантириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш каби масалалари кенг кўламда ва чуқур таҳлил этилган [5, 15, 17, 19].

Туризм (французча сайр, саёҳат), сайёҳлик — саёҳат (сафар) қилиш, дам олиш деган маънони билдиради. Туризм деганда жисмоний шахснинг доимий истиқомат жойидан соғломлаштириш, маърифий, касбий амалий ёки бошқа мақсадларда борилган жойда (мамлакатда) ҳақ тўланадиган фаолият билан шуғулланмаган ҳолда узоғи билан 1 йил муддатга жўнаб кетиши (саёҳат қилиши) тушунилади. Замонавий туризм тарихи XIX аср бошларига бориб тақалади. Дастлаб Англиядан Францияга уюшган сайёҳлик ташкил этилган (1815). Туризмнинг асосчиси ҳисобланган инглиз руҳонийси Томас Кук 1843-йилда 1-темир йўл сайёҳлигини ташкил қилди. Шундан сўнг у ўзининг хусусий туристик корхонасини тузди ва 1866-йилда дастлабки сайёҳлик гуруҳларини АҚШга жўнатган [3, 5, 6, 18].

Шарқда араб сайёҳи Ибн Баттута 21 ёшида саёҳатини бошлаб, деярли барча Шарқ ва Шимолий Африка мамлакатларини пиёда кезиб чиқди. Илк кўчманчилар эрамиздан аввалги 4 - 3 минг йилликларда, ҳатто ундан олдинги даврларда ҳам бўлган. Осиё, Шимолий Африка ва Жанубий Европа ҳудудларида уларнинг дастлабки жамоаларини кузатамиз (масалан - аборигенлар, индейслар). Эрамиздан аввалги 2 - минг йилликнинг охири ва 1 - минг йилликда Марказий Осиё ҳудудида ҳам чорвадор подачи жамоаларининг моддий маданият ёдгорликлари қадимий Хоразм (Тозабоген)да, Зарафшон водийси (Ургут, Каттакўрғон)да, Фарғона водийси (Водил ва Қаромкўл)да, Тошкент воҳаси (Ачикўл) да ҳам мавжуд бўлган [3, 8, 9, 10]. Ўлкамиздаги кўчманчи қабилалар ҳақида

"Авесто"да, юнон тарихчилари асарларида муҳим манбаалар мужассам. Эрамиздан аввалги VI асрларда ёзилган ва оташпарастлик (зороастризм) динининг мазкур китобида Эрон ва Марказий Осиё халқларининг қадимги маданияти (эътиқоди, тили, адабиёти), тарихи ҳақида қимматли маълумотлар мужассам [4, 8, 11]

НАТИЖА ВА МУҲОКАМАЛАР

Мамлакатимиз туризм салоҳиятида Андижон вилояти, жумладан Хонобод шаҳри алоҳида ўрин тутди. Шаҳарга 1972-йилда асос солинган бўлиб, аҳолиси 41 минг кишини, умумий ер майдони эса, 23 километр квадратни ташкил этади [5]. Хонобод шаҳри Қорадарёнинг ўнг соҳилида, вилоятнинг шарқида жойлашган. Вилоят марказидан 80 км узоқликда жойлашган. Қўқон хонлиги даврида бу ҳудуд "Бешкапа" деб юритилган. Маҳаллий ривоятга кўра, Қўқон хонлари Хонобод атрофидаги тўқайзорларга келиб шикор уюштириб, дам олишни хуш кўрганлар. Шу боис бу ҳудуд ободонлаштирилган. Қорадарёда Андижон сув омбори қурилишининг бошланиши билан (1969 йил) Хонобод шаҳри аҳолиси кўпайган [5, 6, 7].

Амир Темуриятган империянинг шарқий сарҳадлари саналган Фарғона водийси, азалдан яратувчанлик ва бунёдкорлик билан шуғулланган эл ва элатлар билан беозор тотувликда яшаб келган. Ўрта асрнинг иккинчи ярмида хукмронлик қилган Қўқон хони Норбўтабий ва унинг фарзандлари хонлик давларида нафақат сарҳадларини кенгайтиришга, балки деҳқончиликни ривожлантиришга ҳам кенг имконият яратиб берган. Жумладан, Андижон ўлкасининг серхосил адирлик яйловлари ва текисликларига Оқ бўра ҳамда Қорадарёдан оқаётган сувларни жиловлаб, каналлар орқали керакли жойларга сув таъминлаш тизимини ташкил этган. Тяньшань тоғларининг ғарбий қорли чўққиларидан ҳосил бўлган сувлар Ясси ва Куршаб ирмоқларидан ташкил топган "Қорадарё" (катта дарё) ўзининг асовлиги билан Кампирровот дарасидан ўтгач оқими бўйлаб гоҳ ўнга Фозилмон, Хидиршо, Сузоқ каби жойларга, чапда эса Султонобод, Дардоқ, Ойим каби томонларга ёйилиб оққанлиги учун дарё ўзанида катта кичик оролчалар ҳосил бўлиб турли туман хайвонот ва кушлар учун табиий кўпайиш масканига айланиб борган [3, 4, 12].

Шаҳарда рекреация ва туризмни ривожлантиришнинг бир қанча географик қулайликлари мавжуд. Хонобод шаҳри денгиз сатҳидан 750-800 метр баландликда, ўзининг кўркем манзараси, табиатининг гўзаллиги, тоза ҳавоси билан

сайёҳларнинг диққатини ўзига жалб қила оладиган энг обод ҳудудлардан биридир. Туризм ёки сайёҳликни ташкил этишда ҳудуддаги табиий, маданий-этнографик ва тарихий объектлар ёки ҳудудлар ўрганилади. Танлаб олинган объект ва ҳудудларни картада тасвирлашда уларнинг барча хусусиятларини ҳамда туристик имкониятларини эътиборга олиш мақсадга мувофиқдир.

Дастлаб ҳудуднинг географияси, экологияси ва бошқа хусусиятлари бўйича турли адабиётлар, карталар ва фонд материаллари ўрганилди ва таҳлил қилинди. Сўнгра тўпланган материаллар асосида ҳудуд бўйича олинган аэрокосмик суратлар (GIS ёрдамида) ўрганилиб чиқилади. Аэрокосмик суратларни ўрганиш жараёнида каньонсимон водийлар, дарё қайиридаги “яшил кўприклар”, булоқлар, ҳаракатчан барханлар, дарёларнинг реликт водийлари, асосий транспорт йўллари, аҳоли пунктлари ва бошқалар аниқланади [13, 14, 16].

Туристтик объект сифатида ҳисобга олинган табиий-антропоген объект ва ҳудудлар ҳар томонлама ўрганилади ҳамда таърифланади. Дала шароитида туристик объектларни карталаштиришда топографик карталар, аэросуратлар ва космик суратлардан фойдаланилади. Улар ёрдамида туристик ресурсларнинг мақсади ва вазифалари аниқланади.

Туристтик ресурсларни картада тасвирлашда уларни географик хусусиятлари ва таснифига алоҳида эътибор қаратилади. Карталарда ҳалқаро, маҳаллий, касбий саёҳат, соғломлаштириш, соғликни тиклаш, диний, спорт ва танишув даражасидаги туристик объектлар алоҳида ажратиб тасвирланади. Ошхона, кафе ва барлар, ҳордиқ оладиган жойлар ва магазинлар бир-бирига яқин жойлаштирилади. Пиёда, отда, велосипедда ва бошқа транспорт воситаларида уюштирилладиган маршрутлар йўналишлари тасвирланади ва бир-биридан ажратиш учун ҳар хил рангларда тасвирланади. Маршрут йўналишидаги сайёҳларни ўзига жалб қиладиган объектлар ҳам тасвирланади. Картага илова тарзида сайёҳларни ўзига жалб қиладиган объектларнинг хусусиятлари ва маршрутнинг ўзига хослиги келтирилади.

ХУЛОСА

Минтақанинг рекреацион-туристик салоҳияти маъмурий-худудий бирликлар асосида таҳлил қилинди, ҳар бир маъмурий бирлик учун туристик-рекреацион салоҳиятнинг юқори ва паст кўрсаткичга эга бўлган турлари аниқланади. Ҳудудий бирликларда туристик-рекреацион фаолиятни йўлга қўйишда ҳамда истиқболли мақсадли дастурини юқоридаги кўрсаткичларни эътиборга олган ҳолда ишлаб чиқилади.

Юқоридаги маълумотлар шуни кўрсатиб турибдики Хонобод рекреацион туристик зонаси жуда қулай табиий шароитга эга. Қулай автомобил йўллари туташган, сув манбаалари билан яхши таъминланган, иқлими жуда қулай ҳудуд ҳисобланади. Лекин ҳудуднинг асосий қисми морфологик жиҳатдан тоғ ва тоғолди минтақаларидан иборат бўлгани учун тўла тўқис иқтисодий фаолият учун ҳозирча ўзлаштирилмаган . Бироқ ҳудуднинг бу жиҳати ҳам тоғ туризмни ривожлантириш учун қулайдир. Шаҳарнинг бундай ўзига хос географик шароитини ҳар томонлама ўрганиш у ерда рекреация ва туризмни ривожлантиришнинг асосий йўналишларини аниқлашда муҳим омиллардан бири саналади.

REFERENCES

1. 2022-2026- йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони . 2022-й. 28-январ ПФ -60.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-2019- йилларда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича биринчи навбатдаги чора тадбирлар тўғрисида ПҚ 3217 сонли қарори. 17.08.2017.
3. Аҳмадалиев Ю. И. Ер ресурсларидан фойдаланиш геоэкологияси //Т: Fan va technologya. – 2014. – Т. 340.
4. Аҳмедов Б. “ Ўзбекистон тарихи манбаалари” Тошкент “Ўқитувчи” 2001.
5. Аҳмадалиев Ю. И., Абдуғаниев О. И. The value of geocological principles in the system of protected natural territories //Ўзбекистон ва Россияда география фани: умумий муаммолар, ҳамкорлик салоҳияти ва истиқболи. – 2019. – С. 48-50.
6. Аҳмадалиев Ю. И. НЕОБХОДИМОСТЬ ПРОБЛЕМНОГО ПОДХОДА К ИССЛЕДОВАНИЮ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ РЕГИОНА //Актуальные вопросы современной науки. – 2015. – №. 3. – С. 24-28.
7. Ahmadaliyev Y. I. et al. Changes in the Natural Composition of the Land Fund and Its Protection (on the Example of Khojaabad District) //Academicia Globe: Inderscience Research. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 165-168.
8. Аҳмадалиев Ю. И. Этноэкологическая культура населения Ферганской долины в конце XIX и начале XX века //Социально-экономическая география. Вестник Ассоциации российских географов-обществоведов. – 2015. – №. 4. – С. 181-187.
9. АХМАДАЛИЕВ Ю. И., КОМИЛОВА Н. Ў. ЭТНОЭКОЛОГИК МАДАНИЯТНИНГ ҲУДУДИЙ ЖИҲАТЛАРИ. – 2020.
10. Аҳмадалиев Ю. И., Алимджанов Н. Н. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТРАДИЦИОННОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ В ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ

//География: развитие науки и образования. – 2020. – С. 375-380.

11. Ахмадалиев Ю. И. ЭТНОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ //Известия Географического общества Узбекистана. – 2015. – Т. 45. – С. 180-183.

12. Ахмадалиев Ю. И., Абдувалиев Х. А., Алимджанов Н. Н. ABOUT THE ETHO GEOGRAPHIC ROOTS OF PROBLEMS OF THE CONSUMING WATER AND GROUND RESOURCE //Геоэкологические проблемы бассейна Аральского моря: научные идеи, исследования, инновации. Сборник материалов Международной научно-практической конференции. – 2019. – С. 107-111.

13. Ahmadaliyev Y. I. et al. Geocological and Farm Stress Level (on the Example of Khojaabad District) //Academia Globe: Inderscience Research. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 169-174.

14. Ismoilovich A. Y. et al. АНКЛАВ ҲУДУДЛАРДА ЕР РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 180-186.

15. Абдуганиев О. И., Махкамов Э. Г. Географические особенности организации туристско-рекреационной деятельности в охраняемых природных территориях //Экономика и социум. – 2019. – №. 9. – С. 383-390.

16. Абдуганиев О. И., Махкамов Э. Г., Комилова Т. Д. ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 1072-1077.

17. Abduganiev O. I., Makhkamov E. G. ECOLOGICAL TOURISM IN PROTECTED NATURAL AREAS //Journal of Geography and Natural Resources. – 2022. – Т. 2. – №. 02. – С. 25-32.

18. Абдуганиев О. И. и др. ЛАНДШАФТ ВА БИОЛОГИК ХИЛМА-ХИЛЛИКНИ ГАТ-ТАХЛИЛ АСОСИДА БАҲОЛАШ //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.

19. Абдувалиев, А. Х., & Абдулхамидов, А. А. Ў. (2021). ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА АҲОЛИ ЖОЙЛАШУВИНИНГ ИЖТИМОЙИҚТИСОДИЙ ОМИЛЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 1127-1136.

20. Makhkamov E. GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF MEDICAL PLANTS OF THE FERGANA VALLEY, RECREATION POSSIBILITIES AND GEOECOLOGICAL ASPECTS OF THEIR PROTECTION: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1414> //RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES. – 2021. – №. 18.06.